

محمد سهیلی پور

قسمت سوم

گردید (حدوداً سال ۶۸) و زبان محاوره آن عربی است. پس از مدتی، نسخه دوم آن که به روی کامپیوترهای خانواده IBM ارائه گردیده بود، وارد بازار کشورهای عربی شد. تولید کننده این برنامه، شرکت کامپیوتری بزرگی به نام: «کمپانی العالمیه» است که در حوزه کشورهای عربی: عربستان - کویت - امارات - سوریه و ... فعالیت زیادی دارد. این کمپانی، علاوه بر قرآن در زمینه های ادبیات عرب، صرف و نحو، شعر، تاریخ عرب و غیره، برنامه هایی برای عرب زبانها تولید کرده است. تولید «صخر» آن گونه که در راهنمای آن ذکر گردیده، ۲۳ نفر - سال کار برده است. منوها و تمام خروجیهای آن به زبان عربی است. متن قرآن که در این برنامه مورد استفاده قرار گرفته، از رسم الخط «طه عثمان» است. ویژگیهای ظاهری برنامه، از قبیل: رنگها، خط و جداول مربوط به

در ادامه بحث، مطالب این شماره را به دو بخش تقسیم می کنیم.

بخش اول: معرفی نرم افزارهای قرآنی که هنوز معرفی نکرده ایم.

بخش دوم: آینده این گونه نرم افزارها را بررسی می کنیم و سعی خواهیم کرد در این خصوص، تولیدات آینده را پیش بینی کرده و توصیه هایی در این مورد به افراد و مراکز دست اندرکار داشته باشیم.

بخش اول:

نرم افزارهای قرآنی، که در داخل کشور تولید شده است، در شماره های قبلی معرفی گردید. نرم افزارهای تولید شده در خارج از کشور که موضوع آنها قرآن است به شرح زیرند:

نرم افزار صخر

این برنامه، برای اولین بار، به روی سیستمهای کامپیوتری «صخر» ارائه

محل تولید آن کشور مصر است و از مقدار کاری که برای تولید آن انجام شده اطلاعی نداریم. این نرم افزار، به روی ۷ عدد دیسک H.D توزیع می گردد. هدف آن ایجاد تسهیلات در مطالعه قرآن و حدیث ذکر گردیده است. شیوه برنامه نویسی آن O.O.P است. ولی علی رغم تلاش تولید کنندگان آن طراحی نرم افزار اشکالاتی دارد. ظرفیتی که این برنامه پس از باز شدن به روی هارد دیسک اشغال می کند، بیش از ۱۵ مگابایت است. زبان محاوره نرم افزار، عربی و انگلیسی است. از این روی، برای فارسی زبانها مستقیماً قابل استفاده نیست. «علیم» از حیث اطلاعاتی غنی است؛ زیرا علاوه بر داشتن متن عربی قرآن، اطلاعات زیر را نیز دارد:

- ترجمه انگلیسی پیکتال.

- ترجمه انگلیسی یوسف علی.

- موضوع بندی آیات قرآن، کار تحقیقی آقای

یوسف علی.

- تفسیر و کشف الآیات یوسف علی.

- ارائه مجموعه حدیث صحیح بخاری و

موضوع بندی احادیث آن.

- مجموعه اطلاعاتی در مورد هر سوره.

- اطلاعاتی در مورد تاریخ اسلام.

- فرهنگنامه ای از لغات اسلامی.

- متن قرآن کریم با الفبای فونوتیک.

- مجموعه ای از احادیث قدسی.

- سیستم موضوع بندی آیات قرآن.

نقاط قوت نرم افزار «علیم»:

الف. داشتن اطلاعات غنی در ارتباط با قرآن

خروجیها، زیبا و ظریف طراحی گردیده است. **قابلیتهای برنامه «صخر»:**

الف. امکان دسترسی به قرآن از طریق آدرس آیه و یا جزء و حزب.

ب. امکان جست و جوی حروف کلمات، عبارات و ریشه ها.

ج. امکان جست و جوی همزمان چند کلمه. اهمیت داشتن ترتیب کلمات و یا بی اهمیت بودن آنها نیز مورد نظر قرار گرفته و امکانات ویژه ای برای آن پیش بینی شده است.

د. امکان تمرین بر حفظ قرآن از طریق یافتن کلمات مجهول در متن آیات.

ه. امکان یافتن آیات از طریق موضوعات.

البته سیستم موضوع بندی «صخر» به طور نسبی ساده و ابتدایی است و فقط شامل حدود ۲۵ عنوان اصلی و ۱۲۰ عنوان فرعی است.

نقاط ضعف نرم افزار «صخر»:

الف. برای استفاده از برنامه نیاز به افزودن بُرد خاص در داخل دستگاه کامپیوتر است. این بُرد، با اغلب سیستمهای کامپیوتری ناسازگار است.

ب. قیمت آن زیاد است.

ج. امکانات پیشرفته تحقیقاتی و آموزشی در آن پیش بینی نشده است.

د. سیستم موضوعی آن ضعیف است.

نرم افزار علیم

این نرم افزار که نسخه 1.5 آن به دست ما رسیده است، بین سالهای ۸۹ تا ۹۲ میلادی تولید شده و احتمالاً دست اندرکاران آن تاکنون نسخه های کاملتری از آن را نیز تولید کرده اند.

افزار، به زبان C و در محیط گرافیک نوشته شده و در حدود خود، کاری ارزشمند است.

بخش دوم:

نگرشی به آینده نرم افزارهای قرآنی و طرح یک نرم افزار ایده آل

مجموعه نرم افزارهایی که تاکنون معرفی گردیده و حاصل تلاش چند شرکت و یا مؤسسه فرهنگی است، آغاز راهی است که درازای آن متناسب با عمق قرآن کریم است. برای شناخت و شناساندن قرآن، هر چقدر ابزارهای قوی تری به کار گیریم توانایی بیشتری پیدا می کنیم و این توانایی به نوبه خود، بر امکان تولید نرم افزارهای قوی تر تأثیر خواهد گذارد. مجموعه نرم افزارهایی که تاکنون تولید گردیده است، فقط بخش کوچکی از نیازهای آموزشی و پژوهشی مربوط به قرآن کریم را می توانند پوشش دهند.

بسیاری از نظرهای داده شده در مورد قرآن کریم، با این ابزارها قابل بررسی نیستند. به عنوان مثال: روشی که آقای عبدالعلی بازرگان در کتاب «نظم قرآن» جهت شناخت موضوع سوره به کار گرفته، توسط هیچ یک از نرم افزارها حتی نرم افزار «کوثریک» قابل اجرا نیست. (البته کوثرودو در این مورد فرامینی را پیش بینی کرده است.) خوشبختانه، تلاش جهت تولید نرم افزارهای قرآنی در داخل و خارج از کشور ادامه دارد. علاقه مندان به قرآن کریم در قم، برنامه تولید یک نرم افزار آموزشی قرآنی را تدارک دیده اند که ان شاء الله در سال ۷۴، به پایان

کریم، بویژه ترجمه زبان انگلیسی آن.

ب. امکان ساختن گروههای آیات از متن اصلی یا متون ترجمه در قالب فایل‌های قابل مشاهده (text).

ج. امکان انجام بررسیهای عمومی مربوط به متون و مقایسه ترجمه ها.

نقاط ضعف نرم افزار «علیم»:

الف. استفاده نکردن از تکنیکهای فشرده سازی متن.

ب. قالب کلی نرم افزار تناسب چندانی با کار قرآن ندارد. به عبارت دیگر، قالب تهیه شده برای هر مجموعه ای از متون می تواند مفید باشد و مسائل و نظریات خاص قرآن را به وسیله آن نمی توان بررسی کرد.

به همین دلیل، تواناییهای نرم افزارهای «کوثر» و «قدر» در «علیم» وجود ندارد. (مثلاً امکان تحقیقات آماری و نیز مطالعه بر خصوصیات کلمات، همچون: ریشه و ترجمه و ...)

نرم افزار قرآنی «حافظ»

این نرم افزار، حدود یکسال قبل در ترکیه تولید گردیده است. تولید کنندگان آن در قالب یک مؤسسه فرهنگی، به نام «صبر» تشکیلات خود را پی ریخته اند. آرم این مؤسسه، کلمه «صبر» است که به شکل یک سلاح جنگی طراحی گردیده است. زبان اصلی این نرم افزار، ترکی است و راهنما و مستندات چاپ شده آن، همه به زبان ترکی ارائه گردیده است. دو ترجمه انگلیسی و یک ترجمه ترکی علاوه بر متن عربی قرآن، در این نرم افزار وجود دارد. این نرم

خواهد رسید. تولید کنندگان نرم افزار «قدر» در تلاش ارائه دومین ویرایش آنند.

در اصفهان نیز، «مؤسسه مکتب فردا» دومین شماره از نرم افزار آموزشی پژوهشی «کوثر» را آماده کرده که در اواخر پائیز توزیع خواهد شد. به هر حال، جهت بررسی روند نرم افزارهای قرآنی، در آینده باید تحلیلی از نیازها داشته باشیم و بر اساس آنها، خصوصیات نرم افزار ایده آل را ارائه کنیم.

طرح نرم افزار ایده آل قرآن کریم

۱. نرم افزار ایده آل باید بتواند نیازهای علاقه مندان به قرآن را در ابعاد تحقیقاتی، آموزشی و هنری برآورد. کاربرد نرم افزارهای قرآنی: تحقیقاتی آموزشی هنری.

۲. نرم افزار، هر قدر بتواند رده های سنی و علمی بیشتری را تحت پوشش داشته باشد، ارزشی بیشتر خواهد داشت.

مخاطبین نرم افزارهای قرآنی:

مخردسالان	متعلمین
نوجوانان	معلمین
جوانان	محققین

۳. نرم افزار ایده آل باید نگرشی همه جانبه به قرآن داشته باشد، یعنی هر کدام از اجزاء قرآن بتواند مورد تحقیق یا آموزش قرار گیرد.

اجزاء مورد بررسی:

حروف الفبایی - کلمات صرفی - کلمات کامل - آیات - جملات - عبارات - سوره ها - پاراگرافها.

(نرم افزار کوثر از این حیث تاکنون برتر

بوده است.)

۴. نرم افزار باید انعطاف پذیری لازم را در خصوص مسائل مربوط به قرآن داشته باشد. مثلاً رسم الخط های متفاوت و اختلاف قرائتها و اختلاف نظرهای ادبی و غیره را پذیرا باشد و بتواند وظایف خود را بر اساس هر کدام از حالات پذیرفته شده، به خوبی انجام دهد.

۵. نرم افزار باید بسیار زیبا و جذاب باشد و رنگها، جداول، پنجره ها، عناوین و حاشیه ها با دقت و ظرافت متناسب با قرآن آماده گردد. (نرم افزار تنزیل از این حیث تاکنون برتر بوده است.)

۶. کلیه اطلاعاتی که در مورد قرآن وارد می گردد و نظری می باشد (یعنی علماً در مورد آن متفق القول نیستند) باید به نحوی باشد که امکان تغییر و تکمیل آن وجود داشته باشد و نظری بودن آنها به کاربر تذکر داده شود.

۷. نرم افزار ایده آل، باید بتواند بر سیستمهای کامپیوتری ضماً با قابلیت های مختلف، خود را تطبیق دهد و نیاز ضروری به سیستم با مشخصات بالا و گرانیقیمت نداشته باشد.

۸. نرم افزار باید بتواند از قابلیت های سیستمهای پیشرفته کمال استفاده را ببرد و وظایف خود را سریع تر و بهتر انجام دهد.

۹. نرم افزار قرآنی ایده آل باید بتواند با سایر نرم افزارها، تبادل اطلاعاتی داشته باشد، بویژه خروجیها باید بتواند جهت استفاده به محیطهای نرم افزاری دیگر انتقال یابد.

۱۰. سیستم نرم افزار ایده آل باید به گونه ای باشد که خروجیها بتوانند مجدداً مورد پردازش قرار گیرند و به عبارت دیگر سیستم دارای پس

۱. مراکزی که در این زمینه تلاش کرده اند، مرکز هماهنگی تشکیل دهند و برای آینده این فعالیتها برنامه ریزی کنند.

۲. بودجه های دولتی که به این گونه فعالیتها اختصاص یافته است، متناسب با تولیدات قبلی و برنامه های آینده مراکز فعال تسهیم گردد.

توجه به این نکته لازم است که فقط با تزریق بودجه نمی توان این گونه طرحها را بارور کرد، ولی مراکز غیر دولتی که با علاقه و تلاش در راستای تولید برنامه های قرآنی فعالیت دارند، برای ارائه کارهای بهتر نیاز به بودجه و پشتیبانی مالی دارند لذا حمایت از این گونه مراکز، باید در برنامه نهادهای فرهنگی دولت اسلامی قرار گیرد.

۳. هر یک از مراکز تولید کننده نرم افزار، متناسب با توانایی خود، بخشی از کار تولید چنین نرم افزاری را به عهده گیرند و نرم افزار، طوری طراحی گردد که با تولیدات سایر مراکز انطباق داشته باشد و ساختارهای اطلاعاتی و فایلهای تولید شده، قابل تبدیل به یکدیگر باشند. به این ترتیب، نتایج کارهای تحقیقاتی در امور آموزشی و به شکلی جذاب و هنری قابل استفاده است و مجموعه نرم افزارها، نیازها را همچون نرم افزار ایده آل پاسخ گو خواهند بود.

۴. جهت جذب نیروهای متخصص مورد نیاز، باید این فعالیتها در رسانه های جمعی معرفی گردد و جهت تشویق تولید کنندگان، برنامه هایی مشابه آنچه برای فیلم و کتاب وجود دارد پیش بینی گردد.

خوراند (feed back) باشد. (نرم افزار کوثر از این حیث تاکنون برتر بوده است.)

۱۱. ارتباط بین کاربر و نرم افزار ایده آل قرآنی باید به سهولت امکان پذیر باشد، به نحوی که مخاطبان نرم افزار به راحتی بتوانند از آن استفاده برده و به اهداف خود برسند. (نرم افزار نور از این حیث تاکنون برتر بوده است.)

۱۲. نرم افزار ایده آل، باید طوری طراحی گردد که امکان توسعه (حتی توسط کاربران) در نرم افزار وجود داشته باشد. مثلاً در بعد آموزشی مربیان بتوانند روشهای آموزشی را متناسب با محیط آموزشی خود تنظیم کنند (نرم افزار کوثر از این حیث برتر بوده است.)

به این ترتیب، خطاهای احتمالی موجود در آنها، ارزش نرم افزار را کاهش نمی دهد و امکان اصلاح توسط کاربران وجود دارد.

پیاده سازی طرح نرم افزار ایده آل

تصویری که از نرم افزار ایده آل ارائه گردید چیزی نیست که به طور کامل قبول پیاده سازی باشد. ولی مقصدی است که باید به سمت آن حرکت کرد و هر چه بیشتر به آن نزدیک گردید. نرم افزار زیبای تنزیل در بعد هنری و نرم افزار کوثر و قدر در بعد تحقیقاتی در این جهت تلاشهای مؤثری داشته اند. ولی تمام این اقدامها، نسبت به طرح نرم افزار ایده آل، ضعیف است. جهت تولید نرم افزار داخلی که در سطح بین المللی، قابل عرضه باشد و جواب گوی نیازهای عمیق مراکز علمی و آموزشی داخلی، اعم از حوزه ها و دانشگاهها باشد مراحل ذیل پیشنهاد می گردد.